1.1. Інформація про територіальну громаду, історична довідка

Адміністративно-територіальний устрій

Краматорська міська територіальна громада (МТГ) утворена в 2020 році. У ході проведення реформи адміністративно-територіального устрою, відповідно до Перспективного плану формування громад, до адміністративно-територіальної одиниці Краматорської міської територіальної громади з селищними радами увійшов населений пункт – село Дмитрівка Слов'янського району (табл.1.1). До складу громади входять п'ять старостинських округів: Шабельківський, Красноторський, Ясногірський, Біленьківський, Дмитрівський.

Таблиця 1.1

Структура громади за адміністративно-територіальними одиницями

№ з/п	Старостинські округи та населенні пункти в них	Загальна площа території (га)
Краматорська міська територіальна громада		**40497,4**
1.	**м. Краматорськ**	**31492,0**
2.	с-ще Ашуркове	
3.	с. Семенівка	
	Старостинські округи	
	Біленьківський	**1526,3**
4.	с-ще Біленьке	
5.	с-ще Василівська Пустош	
	Красноторський	**1268,4**
6.	с-ще Красноторка	
7.	с-ще Камишуваха	
8.	с-ще Малотаранівка	
9.	с. Привілля	
	Шабельківський	**1301,1**
10.	с-ще Шабельківка	
11.	с-ще Олександрівка	
12.	с-ще Софіївка	
13.	с-ще Ясна Поляна	
	Ясногірський	**1160,6**
14.	с-ще Ясногірка	
	Дмитрівській	**3749,0**
15.	с. Дмитрівка	

Адміністративний центр: м. Краматорськ.

Протягом десятиліть Краматорськ є індустріальним і культурним центром Північного регіону Донецької області. З травня 2014 року на території Донецької області триває збройна агресія рф проти України. Наслідком цього стала окупація частини території регіону. У зв'язку з цим, адміністративні органи регіональної влади тимчасово переміщені до м. Краматорськ.

Згідно з Указом Президента України від 30 вересня 2025 року №720/2025 з метою відзначення подвигу, масового героїзму та стійкості громадян, виявлених у захисті своїх міст під час відсічі збройної агресії Російської Федерації проти України Краматорську присвоєно почесне звання – «Місто-герой України».

Безпековий контекст функціонування громади: громада має статус «Території можливих бойових дій» (згідно з наказом Мінреінтеграції від 22.12.2022 №309 зі змінами). Стан

безпеки в громаді обумовлюється близькістю до зони бойових дій. На території Донецької області продовжується обов'язкова евакуація населення (розпорядження КМУ від 02 серпня 2022 року № 679-р «Про проведення обов'язкової евакуації населення Донецької області»).

Історичні етапи заснування та розвитку Краматорської міської територіальної громади

Витоки історії Краматорської міської територіальної громади сягають 50-х років XVIII століття. Саме тоді хорунжий Бахмутського кінного козацького полку Степан Таранов і бергштейгер Торських соляних заводів Іван Віттіг на річках Дальня Біленька і Торець побудували водяні млини, біля яких згодом утворилися хутори. Упродовж 60–80-х років XVIII століття на річках Ближня Біленька, Маячка і Торець виникли нові поселення, які існують і нині. Серед них - Біленьке, Дмитрівка, Красногорка, Красноторка, Шабельківка, Ясногірка та інші.

Згідно з переписом (ревізькими сказками) 1858 року, населення таких сіл, як Біленьке, Білянське, Веселе, обидві Олександрівки, Красногорка, Красноторка, Малотаранівка, Мар'ївка, Петровське, Шабельківка, Ясногірка, налічувало вже понад 3500 осіб. Переважну більшість селян становили українці. Центрами духовного життя сільських громад стали два храми: 1788 року у Шабельківці за ініціативи поміщика Івана Шабельського було збудовано Миколаївську церкву, а 1790 року в Білянському, біля шляху, за рішенням поміщика Степана Таранова – церкву Святого архидиякона Стефана.

Усі згадані села розташовані на території, яку нині займає місто Краматорськ. П'ять із них – Біленьке, Дмитрівка, Красноторка, Шабельківка і Ясногірка - нині є центрами старостинських округів. Вони зберігають свої історико-етнічні корені завдяки тому, що тут і далі мешкають нащадки перших поселенців, які понад два століття тому, у пошуках волі й щастя, оселилися в межиріччі Тору, Маячки, обох Біленьких і Бичка.

У 1868–1869 роках територію громади з півночі на південь перетнула Курсько-Харково-Азовська залізниця - перша на нашому краї. З метою підвищення її пропускної здатності у 1871 році на відстані однієї версти від села Білянського - адміністративного центру Білянської волості, що об'єднувала більшість названих сіл, - була збудована полустанція Краматорська. Її експлуатація почалася влітку 1875 року. Через три роки до неї приєдналася гілка Донецької кам'яновугільної залізниці.

Ця важлива подія - перетворення Краматорської станції у грудні 1878 року на повноцінну вантажно-пасажирську вузлову залізничну станцію – суттєво вплинула на розвиток навколишніх сільських громад, об'єднаних у Білянську волость. Їхнє життя зазнало помітних змін, почався прискорений соціально-економічний розвиток. Таким чином завершився перший – селянський – період в історії Краматорської міської територіальної громади, який тривав понад століття. Активна робота Краматорської станції, що об'єднала дві залізниці, поклала початок другому – промисловому – періоду в історії громади, який тривав у 1878–1932 роках. Початок цього етапу символізує паровоз-пам'ятник, встановлений 4 листопада 2021 року на Привокзальній площі за ініціативи міського голови Олександра Гончаренка.

Поява залізниці та можливості вантажних і пасажирських перевезень на південь, схід і північ привернули увагу підприємців до Краматорської місцевості. Надра тут виявилися багатими на будівельні матеріали. Першим підприємством, яке з'явилося біля станції, став алебастровий завод, заснований 1885 року прусським підданим Едгаром Адельманом. У 1896 році станція і місцевість привернули увагу інженера-винахідника і промисловця швейцарського походження Конрада Гампера. Краматорський машинобудівний і металургійний завод, збудований у 1896–1898 роках акціонерним товариством під його керівництвом, був презентований 1900 року на Всесвітній виставці в Парижі - прокатним станом, виготовленим краматорськими майстрами. Цей завод став найбільшим промисловим підприємством колиш-

ньої Харківської губернії, а його продукція була відома далеко за межами регіону. У 1920-х роках завод було реконструйовано, і він став основою для будівництва у 1929–1934 роках Новокраматорського машинобудівного заводу.

У 1932 році за рішенням державної влади селище міського типу Краматорська отримало статус міста. Його територія об'єднала громади найбільших старовинних поселень: Біленьке, Красноторка, Шабельківка та Ясногорка. 20 червня 1932 року вважається датою народження об'єднаної Краматорської міської територіальної громади. Цей момент ознаменував початок третього - градоіндустріального - періоду в її історії, протягом якого місто розвивалося як індустріальний і культурний центр з гармонійним поєднанням економічного, соціального й культурного життя. Четвертий – промислово-соціальний - період почався у 2019 році, коли до складу міста було приєднано Дмитрівську територіальну громаду, історія якої також сягає другої половини XVIII століття. Відтоді Краматорська МТГ об'єднує п'ять старостинських округів з історичними центрами – Біленьке, Дмитрівка, Красноторка, Шабельківка, Ясногірка. Завданням цього періоду є гармонійне поєднання економічних, соціокультурних і національно-патріотичних інтересів об'єднаної громади, орієнтованої на активну участь у розбудові європейської України.

Примітка. У якості джерел використано документи Центрального державного історичного архіву України в м. Києві, Державного архіву Харківської області, друковані довідники та краєзнавчі видання XIX–XX століть.

Збереження культурної спадщини та формування локальної ідентичності громади

На території населених пунктів громади налічується:

- 50 об'єктів культурної спадщини місцевого значення, які були взяті на державний облік за законодавством, що діяло до набрання чинності Закону України «Про охорону культурної спадщини» (з них: 49 історичних об'єктів (братські та окремі поховання військовослужбовців, які загинули у війнах, будівлі та пам'ятники, пов'язані з важливими історичними подіями, з життям та діяльністю відомих осіб, які народилися або працювали у місті), 1 об'єкт архітектури – Палац культури і техніки НКМЗ, який є значним представником радянського архітектурного неокласичного стилю та класичних принципів виконання забудови міста).

- 119 щойно виявлених об'єктів культурної спадщини (з них: 8 об'єктів історії – окремі поховання героїв Другої світової війни, пам'ятний знак воїнам, загиблим в Афганістані, пам'ятник Бикову Леоніду Федоровичу – народному артисту УРСР, 1 об'єкт монументального мистецтва – пам'ятник Шевченку Тарасу Григоровичу – українському поету, 110 об'єктів археології – майстерні кам'яної доби та курганні поховання епохи бронзи.

Окрім цього, до Державного реєстру нерухомих пам'яток України пропонується занести 1 об'єкт з подвійним статусом (історії й архітектури) - Будинок дирекції заводу Краматорського металургійного товариства, а також 15 об'єктів археології місцевого значення. Щодо першої пам'ятки, то вона віддзеркалює своєрідність міських садиб початку XX ст., є значним представником романтичного напряму розвитку архітектури з превалюванням неоготичних мотивів, а також культурною спадщиною регіональної етнічної групи поляків.

Усі вище зазначені об'єкти є важливою частиною історико-культурного ландшафту регіону та потребують системного збереження й популяризації.

У громаді активно підтримується вивчення історії рідного краю. З ініціативи мешканців та за активної участі місцевих ентузіастів створений й успішно функціонує клуб «Краєзнавець», який став осередком збереження історичної пам'яті.

Очолює клуб досвідчений краєзнавець Володимир Коцаренко, автор низки ґрунтовних публікацій, присвячених минулому Краматорська. Його видання, зокрема книга «Крама-

торськ: витоки», приурочена до 150-річного ювілею міста, стали важливим внеском у формування локальної ідентичності та популяризацію краєзнавчих знань. Видання було оцифроване та внесене до електронного фонду Національної історичної бібліотеки України, що свідчить про його наукову та культурну цінність: переглянути книгу.

Діяльність клубу «Краєзнавець» є яскравим прикладом ефективної взаємодії громадянського суспільства у сфері збереження історичної спадщини. Подібні ініціативи не лише збагачують культурне життя громади, а й формують у її мешканців почуття приналежності до рідного краю, сприяючи укріпленню національної свідомості.

У 2021 році, з нагоди Дня української вишиванки, Клуб підприємців Краматорська спільно з Музеєм історії міста реалізував культурно-просвітницький проєкт «Спадщина». Його метою було привернення уваги громадськості до збереження історичної та культурної спадщини Краматорська. У межах проєкту відомі мешканці міста взяли участь у фотосесії, позуючи в автентичних старовинних вишиванках на тлі історичних будівель, а також у сучасних, впізнаваних міських локаціях. Такий креативний підхід дозволив поєднати традиції минулого з реаліями сьогодення, підкреслюючи спадкоємність поколінь і цінність локальної ідентичності. Ознайомитися з результатами проєкту можна за посиланням: «Спадщина».

Проєкт реалізовано під керівництвом директора Музею історії міста Краматорської міської ради, Заслуженого працівника культури України Наталії Волошиної. Комплекс вбрання для фотосесії був розроблений дизайнером етноодягу, з дотриманням традиційних стилістичних мотивів. Історична довідка щодо забудови Краматорська ґрунтувалася на авторському дослідженні старшого наукового співробітника відділу фондів Донецького обласного краєзнавчого музею. Завдяки співпраці представників бізнесу, культури та науки вдалося створити емоційно насичений візуальний продукт, що формує у громади глибше розуміння цінності культурної спадщини та заохочує до її збереження і переосмислення в контексті сучасності.

Стратегічне резюме

Краматорська міська територіальна громада є одним із ключових промислових центрів східної України. Її основу складає машинобудування, яке формувалося понад століття та стало «ядерною» галуззю економіки регіону. Саме ця галузь визначила спеціалізацію міста, його виробничу інфраструктуру, професійні кадри та промислову культуру. Традиції машинобудування закріпили за Краматорськом репутацію міста інженерів та робітників високої кваліфікації, що створює підґрунтя для подальшого розвитку індустріальної бази громади. Особливе значення для регіону має адміністративний статус Краматорська. Після початку збройної агресії Російської Федерації проти України у 2014 році та втрати контролю над Донецьком, саме Краматорськ став адміністративним центром області. Тут розмістилися обласна державна адміністрація та інші органи управління, що фактично перетворило місто на політико-управлінський центр північної частини Донеччини. Це надало громаді нового значення, адже функції міста вийшли далеко за межі промислового профілю.

Досвід функціонування Краматорської міської територіальної громади в умовах воєнного стану засвідчив її спроможність до адаптації. Місто зуміло організувати логістичні потоки, забезпечити роботу адміністративних органів, підтримати бізнес та населення у складних умовах. Важливим напрямом стала робота з внутрішньо переміщеними особами (ВПО), громада реалізувала кілька проєктів із забезпечення житлом найбільш вразливих категорій, розробила програму пільгового кредитування для придбання житла ВПО.

Питання безпеки є визначальним чинником для Краматорської МТГ. Близькість до лінії фронту зумовлює постійну загрозу обстрілів, що обмежує можливості для стратегічного розвитку та інвестицій. Статус «території можливих бойових дій» негативно впливає на

привабливість громади для бізнесу, потенційних інвесторів і навіть для повернення населення, яке виїхало у більш безпечні регіони. Це створює ситуацію, коли громада вимушена балансувати між забезпеченням базових потреб і плануванням майбутнього. Попри складні умови, Краматорськ демонструє прагнення до розвитку та відновлення. Громада зберігає кадровий потенціал інженерів, науковців і робітників, які здатні підтримувати виробничі процеси та брати участь у відновлювальних проєктах. У поєднанні з адміністративним ресурсом це робить громаду важливим вузлом для координації регіональної політики й потенційних програм відновлення Донеччини.

Значним викликом залишається збереження економічної активності. Порушені логістичні маршрути, ризики для виробництва та обмеження ринків збуту потребують пошуку нових форм господарювання. Частина підприємств вимушено скоротила виробництво або перенесла його у більш безпечні регіони. Проте саме Краматорськ має шанси стати платформою для створення індустріальних парків післявоєнного відновлення, де поєднаються традиційні галузі та нові напрями виробництва.

Таким чином, Краматорська МТГ постає як територія з промисловим і адміністративним потенціалом, яка водночас змушена існувати у реаліях високих воєнних ризиків. Вона накопичила унікальний досвід управління в умовах воєнного стану, що може бути використано при формуванні державної політики відновлення східних регіонів України. Сьогодні розвиток громади обмежений, однак у довгостроковій перспективі Краматорськ може відіграти роль одного з ключових центрів відбудови Донеччини.

Стратегічна ціль 2 підкреслює, що збереження і розвиток людського капіталу є ключовою умовою відновлення громади. Операційні цілі в освіті, охороні здоров'я, культурі, спорті, соціальному захисті та інклюзії формують комплексну систему підтримки молоді, ветеранів, ВПО та вразливих груп, а також сприяють утриманню соціальних зв'язків і зниженню демографічних втрат, у тому числі через підтримку осередків громади у вимушеній евакуації.

Стратегічна ціль 3 орієнтує громаду на економічну стійкість через підтримку підприємництва, інтеграцію релокованого бізнесу, розвиток агросектору, ефективне управління ресурсами та активну роботу з донорами й інвесторами. У поєднанні з інструментами партнерського фінансування та проєктного супроводу це формує фінансові й організаційні передумови для відновлення інфраструктури, запуску соціальних проєктів і модернізації економіки, забезпечуючи перехід від кризового реагування до керованої реконструкції та розвитку.